

Cesty etické výchovy v ČR

Úvod

Dobré školy a dobří učitelé vždy dokázali rozvíjet mravní stránku osobností žáků a studentů. Činili tak mnohdy intuitivně s citem pro individuální zvláštnosti svých svěřenců. Současná doba léty zaběhlé osvědčené výchovné postupy k mladé generaci změnila, rozkolísala a sama se stala „tekutou“ (Z. Bauman). Spolu s informačním boomem daným rozvojem moderních komunikačních technologií se zvýšila míra znejistění v dříve relativně přehledných dimenzích dobro – zlo, pravda – lež, altruismus – egoismus, právo – bezprávi atd., a tak dnes nestačí předávat pozitivní hodnoty pouze epizodicky a nesoustavně. Charakter dětí a mládeže je třeba rozvíjet koncepčně, promyšleně, inovativně. Nicméně v souladu s humanistickými a staletými ověřenými ideály naší civilizace. Jednou z propracovaných variant rozvoje mravní stránky žáků je níže představený a u nás vyzkoušený model etické výchovy.

Role učitelů a Etického fóra ČR, slovenská zkušenost

Koncem překotných a „divokých“ devadesátých let sílila mezi učitelstvem základních a středních škol potřeba nenahodile, a tedy systematictěji, promyšleněji a koncepčněji rozvíjet mravní stránku mladé generace. Po ruce v Česku v té době žádný propracovaný koncept mravní výchovy nebyl. Uvedené tendence u části pedagogů našly svoje vyústění ve vzniku *Etického fóra ČR* (EF ČR) v roce 1999. Etické fórum začíná organizovat dvouleté kurzy Etické výchovy pro učitele základních a středních škol, akreditované MŠMT ČR. Po formální i obsahové stránce byly kurzy koncipovány s oporou o zavedený a odzkoušený projekt etické prosociální výchovy Roberta Roche Olivara z Nezávislé univerzity v Barceloně (Roche Olivar, 1992), který byl modifikován na slovenské podmínky Ladislavem Lenczem. Ze slovenštiny byly přeloženy i první metodické příručky, které posloužily při výuce ve zmíněných kurzech (Lencz, Křižová, 2000; Lencz, Ivanová, 2003; Lencz a kol. 2005). Během dvou dekad bylo v kurzech etické výchovy proškoleny bezmála tisíc učitelů.

Etická výchova v RVP a na Pedagogické fakultě UHK

Postupně počet učitelů, kteří se ve svých školách výuce etické výchovy věnovali, rostl. Zástupci EF ČR a další podporovatelé rozšíření etické výchovy nacházeli odezvu i u vedení MŠMT. Etická výchova byla od 1. 9. 2010 zahrnuta do RVP jako nový doplňující vzdělávací obor pro základní vzdělávání (pro gymnázia schváleno již v roce 2006). Jeho podoba je inspirována a ovlivněna zmiňovaným modelem prosociální výchovy R. Roche Olivara a L. Lencze. Od roku 2012 se otevírá studium oboru Etická výchova pro učitele na 2. stupni ZŠ v kombinaci s druhým aprobačním předmětem na Pedagogické fakultě Univerzity v Hradci Králové.

Texty a učebnice etické výchovy

Mezi další užitečné počiny ku prospěchu mravního rozvoje žáků a studentů lze počítat vydání textů od českých autorů (např. Nováková a kol., 2006; Vacek, 2008, 2013; Hábl, 2015). Vedle Etického fóra se v organizování kurzů a následně vydávání moderních učebnic etické výchovy podílí *Etická výchova o. p. s.* Na jejich stránkách jsou ke stažení učebnice, pracovní listy a navazující metodiky etické výchovy, které jsou určeny pro všechny ročníky základní školy. Před dokončením je učebnice EtV pro střední školy.

Kabinet etické výchovy, Centrum etiky a rozvoje charakteru a Projekt etického vzdělávání KHK

Při Katedře pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty UHK působil od roku 2003 *Kabinet etické výchovy*, který v různé míře participoval na realizaci kurzů etické výchovy, „vysokoškolsky“ garantoval kurzy uskutečňované EF ČR po celé České republice, napomohl akreditaci zmíněného učitelského studia Etické výchovy a v neposlední řadě úzce spolupracoval s Královéhradeckým krajem a byl nápomocen lektorsky, organizačně a odbornou garancí při opakovaných projektech Podpory

etického vzdělávání v KHK (viz poslední úspěšný projekt na léta 2018–2020 s aktivní podporou náměstků hejtmana KHK Ing. Derner a Mgr. Berdychové).

1. 1. 2021 zahajuje při Katedře pedagogiky a psychologie PdF UHK činnost *Centrum etiky a výchovy charakteru* (CERC), které navazuje na činnost Kabinetu etické výchovy a tuto rozšiřuje obsahově i personálně k propracovanějšímu modelu rozvoje výchovy charakteru na pevných filosofických, psychologických a především pedagogických základech. Základní ambicí je propojit akademickou sféru s pedagogickým terénem tak, aby docházelo k vzájemnému obohacování, a tím ukotvování etických témat mezi učiteli a jejich žáky a také mezi odbornou a laickou veřejností.

Doplňující vzdělávací obor Etická výchova v RVP ZV

Základním zdůvodněním zařazení Etické výchovy v RVP ZV, s kterým se plně ztotožňujeme, je konstatování, že „v naší školské soustavě chybí předmět, který by systematicky rozvíjel mravní stránku osobnosti žáků“. V témže dokumentu je uveden výčet dovedností, které Etická výchova má potenciál rozvíjet: „sociální dovednosti, které jsou zaměřeny nejen na vlastní prospěch, ale také na prospěch jiných lidí a celé společnosti, na samostatné pozorování s následným kritickým posouzením a vyvozením závěrů pro praktický život, samostatnost při hledání vhodných způsobů řešení problémů, správné způsoby komunikace, respekt k hodnotám, názorům a přesvědčení jiných lidí, schopnost vcítit se do situací ostatních lidí, pozitivní představu o sobě samém a schopnost účinné spolupráce“ (RVP ZV, 2017, s. 115).

Obsah doplňujícího vzdělávacího oboru **Etická výchova** tvoří následující témata, což v podstatě odpovídá dříve rozebíranému projektu R. R. Olivara a L. Lencze:

1. Mezilidské vztahy a komunikace.
2. Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
3. Pozitivní hodnocení druhých.
4. Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.
5. Komunikace citů.
6. Interpersonální a sociální empatie.
7. Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
8. Reálné a zobrazené vzory.
9. Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
10. Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.

Na deset základních témat navazuje šest aplikačních témat, mezi která patří:

- Etické hodnoty.
- Sexuální zdraví.
- Rodinný život.
- Duchovní rozměr člověka.
- Ekonomické hodnoty.
- Ochrana přírody a životního prostředí.
- Hledání pravdy a dobra jako součást přirozenosti člověka (RVP ZV, 2017, s. 114).

Závěr

Na základě slovenských zkušeností, kde se etická výchova vyučuje od roku 1993, můžeme na jedné straně ocenit, že máme k dispozici ověřený a vnitřně provázaný systém mravní výchovy. Na druhé straně toto kompletní převzetí slovenského modelu poukazuje na skutečnost, že v českých podmínkách se zatím nepodařilo vytvořit alternativní model, který by vedle Olivarovy a Lenczovy koncepce vedl k rozšíření nabídky cest a variant při výchově a rozvoji charakteru. Tuto „mezeru“ se budeme snažit prostřednictvím činnosti CERC postupně vyplnit.

Zdroje:

BAUMAN, Z. *Tekutá modernita*. Praha: Portál, 2020.

HÁBL, J. *I když se nikdo nedívá*. Červený Kostelec: P. Mervart, 2015.

LENCZ, L., KRIŽOVÁ, O. *Etická výchova 1. Metodický materiál*. Praha: Luxpress, 2000.

LENCZ, L. a kolektiv O. *Etická výchova 2. Metodický materiál*. Praha: Luxpress, 2005.

LENCZ, L., IVANOVÁ, E. *Etická výchova 3. Metodický materiál*. Praha: Luxpress, 2003.

NOVÁKOVÁ, M. a kol. *Učíme etickou výchovu*. Praha: Luxpress, 2006.

ROCHE OLIVAR, R. *Etická výchova*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1992 (text je dispozici v českém překladu i na stránkách EF ČR).

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. Praha: Portál, 2008.

VACEK, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudemaus, 2013.